

Տարածաշրջանային մարտահրավերներ

Ես կփորձեմ շատ հակիրճ ներկայացնել իմ տեսակետը այն աշխարհաքաղաքական գործընթացների վերաբերյալ, որոնք տեղի են ունենում մեր տարածաշրջանում: Քանի որ ես չեմ ներկայացնում քաղաքական առօրյա գործառույթներ իրականացնող որևէ կառույց, ապա իմ մտտեցումը հիմնվում է ավելի շատ աշխարհաքաղաքական բնույթի իրողությունների վրա, այլ ոչ թե քաղաքական զարգացումների:

Սկսենք նրանից, որ ամենաբարդ, ամենաճանր մարտահրավերը, որ կանգնած է մեր երկրի առջև, դա առաջին հերթին մեր աշխարհաքաղաքական դիրքն է: Հիշեցնեմ, որ մենք չունենք ելք դեպի ծով, մեր չորս սահմաններից երկուսը փակ են, չունենք էներգակիրների պաշարներ և այլն: Ավելացնեմ նաև, որ դասական աշխարհաքաղաքականության տեսակետից Հայաստանը գտնվում է աշխարհում, եթե միջինացնենք, մոտավորապես 130-րդ տեղում իր բնակչությամբ, իր տարածքով, իր ՀՆԱ-ով: Սրան ավելանում է այն հանգամանքը, որ մեր հարևաններից երկուսը՝ մասնավորապես, Թուրքիան, շատ լավ հասկանալով Հայաստանի աշխարհաքաղաքական այս թուլությունը, փորձում է ճնշում գործադրել մեզ վրա, փակ պահելով սահմանը: Ադրբեջանը դիմում է ռազմական ճնշման միջոցների: Այսինքն, մեր վիճակը աշխարհաքաղաքական առումով դժվար է:

Սակայն ոչ այնքան հեռու անցյալի փաստերը հուշում են, որ անցած տասնամյակների ընթացքում Հայաստանը հաղթեց պատերազմում, Հայաստանը կարողացավ, ի տարբերություն մեր հարևանների՝ Վրաստանի և Ադրբեջանի, ոչ միայն պահպանել իր տարածքային ամբողջականությունը, այլ նաև օգնել Արցախի ժողովրդին: Այսինքն, մենք կարողացանք հաջողությամբ դիմակայել աշխարհաքաղաքական մարտահրավերին:

Ի՞նչն է դրա պատճառը: Երկու աշխարհառազմավարական բնույթի հանգամանք ես ուզում եմ նշել: Առաջինը՝ դա Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականության ռազմավարությունն է, և երկրորդը՝ Սփյուռքի աշխարհաքաղաքական գործոնը:

Ռազմավարական տեսակետից անկախության տարիների մեր արտաքին քաղաքականությունը, կարծում եմ, կարող է համարվել ոչ միայն հաջողված, այլ նաև բացառիկ մի երևույթ համաշխարհային դիվանագիտության տեսադաշտում: Բացատրեմ միտքս: Մենք կարողացել ենք այս տասնամյակների ընթացքում պահպանել դաշնակցային հարաբերություններ Ռուսաստանի հետ, մաս կազմել նրա ղեկավարած ռազմաքաղաքական դաշինքի և միաժամանակ շատ լավ հարաբերություններ հաստատել Արևմուտքի հետ:

Ընդ որում, մեր հարաբերությունները և Ռուսաստանի, և Արևմուտքի հետ հիմնվում են, կարծում եմ, հետևյալ մի շատ կարևոր սկզբունքի վրա. մենք բոլոր այն

պարտավորությունները, որ վերցնում ենք մեզ վրա այդ հարաբերությունների շրջանակներում, շատ հստակ կատարում ենք: Հետաքրքիր է նշել, որ այդօրինակ գնահատականներ տրվում են նաև մեր գործընկերների կողմից: Մասնավորապես, կարող եմ փաստել, որ այդպիսի գնահատականներ տրվել են Բրյուսելում տեղակայված ՆԱՏՕ-ի Գլխավոր ռազմակայանում՝ այնտեղ իմ ունեցած հանդիպումների ընթացքում:

Ինչ խոսք, ՀՀ նման փոքր երկրին հեշտ չէ դիմակայել տարատեսակ ճնշումներին և վարել այդպիսի հստակ, նրբորեն բալանսավորված և աշխարհի հզոր պետությունների համար հասկանալի և ընդունելի արտաքին քաղաքականություն: Սակայն, կրկնվեմ, այդ մեզ մինչև հիմա հաջողվել է:

Մյուս կողմից, պետք է նշել, որ մենք կարողացել ենք մեր չորս հարևաններից երկուսի հետ հաստատել կայուն բարեկամական հարաբերություններ: Մասնավորապես, Իրանի հետ մեր հարաբերությունները, իմ գնահատմամբ, դուրս են եկել երկկողմանի հարաբերությունների մակարդակից և դարձել են ռազմավարական նշանակություն ունեցող հարաբերություններ՝ դառնալով տարածաշրջանում կայունացնող կարևոր գործոն: Այսինքն, այլ խոսքերով ասած, Հայաստանի Հանրապետությունը կարողանում է որոշ դեպքերում իրականացնել նաև աշխարհաքաղաքական դերակատարում, իհարկե, միայն տարածաշրջանային ձևաչափով: Այս նույնպես հազվադեպ է տեղի ունենում փոքր երկրների պարագայում:

Անդրադառնամ Սփյուռքի գործոնին: Մենք սովորաբար Սփյուռքի հետ մեր հարաբերությունները ընկալում ենք երկկողմանի, Հայաստան-Սփյուռք հարաբերությունների հարթության վրա: Սակայն, իմ ընկալմամբ, Սփյուռքը ունի նաև մեկ այլ գործառույթ. դա աշխարհաքաղաքական դերակատարումն է, և պետք է ասել, որ անկախության տասնամյակների ընթացքում մի քանի դեպքում, իսկապես, Սփյուռքին հաջողվել է այս գործառույթն իրականացնել: Մասնավորապես, դեռևս 1992 թ., ԱՄՆ-ի կողմից ընդունված «Ժողովրդավարության աջակցության ակտի» 907-րդ ուղղումը, որն ընդունվեց Կոնգրեսի կողմից, Ամերիկայի հայկական կազմակերպությունների մեծապես ջանքերի շնորհիվ, հանգեցրեց նրան, որ ԱՄՆ զենք չի վաճառում Ադրբեջանին: Սա կարևոր աշխարհաքաղաքական գործոն է, և մինչև հիմա, չնայած ամերիկյան տարբեր կառավարություններ փորձել են շրջանցել այս ուղղումը, բայց դա իրենց չի հաջողվել: Այս ուղղումը կարևոր նշանակություն ունի Ադրբեջանի ագրեսիվ նկրտումները սահմանափակելու տեսակետից:

Մյուս հանգամանքը, նույնպես աշխարհաքաղաքական նշանակություն ունեցող, այն է, որ ԱՄՆ հայկական կազմակերպությունների ջանքերի շնորհիվ հաջողվեց Կոնգրեսում անցկացնել որոշում, որը հանգեցնում է այն բանի, որ ամերիկյան կազմակերպությունները ֆինանսական օգնություն ցույց չեն տալիս Բաքու-Թբիլիսի-Կարս երկաթգծի կառուցման աշխատանքներին: Սա նույնպես

աշխարհաքաղաքական գործոն է, քանի որ այս երկաթգծի հիմնական նպատակն է էլ ավելի դժվարեցնել Հայաստանի աշխարհաքաղաքական դիրքը, էլ ավելի ուժեղացնել Հայաստանի մեկուսացումը:

Այսպիսով, այս երկու գործոնները՝ Հայաստանի նրբորեն բալանսավորված արտաքին քաղաքականությունը և Միջուռքի աշխարհաքաղաքական դերը, հնարավորություն տվեցին մեզ այս անբարենպաստ աշխարհաքաղաքական պայմաններում, ոչ միայն դիմակայել դրանց, այլ նաև ստանալ որոշակի առավելություններ մեր հարևանների նկատմամբ:

Մեզ համար շատ կարևոր կլինի, որ տարածաշրջանը մտնի խաղաղության փուլ, ինտեգրման փուլ, քանի որ այս դեպքում մեր աշխարհաքաղաքական դիրքը, որն ինչպես նշեցի, հանդես է գալիս որպես բացասական գործոն, ձեռք կբերի որոշ դրական գծեր: Մասնավորապես, այդ դեպքում կարելի կլինի հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ Հայաստանը գտնվում է Հարավային Կովկասի կենտրոնում: Դա նշանակում է, որ ինտեգրման գործընթացների դեպքում Հայաստանի դերը տարածաշրջանում կմեծանա:

Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ մենք առնչվում ենք աշխարհաքաղաքական նոր մարտահրավերների հետ, որոնք ի հայտ են եկել վերջերս: Ես ի նկատի ունեմ առաջին հերթին Ռուսաստանի և Արևմուտքի հարաբերությունների սրացումը: Դա իսկապես մարտահրավեր է աշխարհաքաղաքական առումով մեզ համար, քանի որ կարող է հանգեցնել այն հավասարակշռության խախտմանը, որը մենք կարողացել էին ստեղծել՝ համագործակցելով Ռուսաստանի և Արևմուտքի հետ: Այս առումով, ես կարծում եմ, որ Հայաստանը պետք է չենթարկվի աճող ճնշումներին և չգայթակղվի թվացյալ առավելություններով՝ շարունակելով իր արդեն տասնամյակների ընթացքում փորձարկված արտաքին քաղաքականության ռազմավարական գիծը և խուսափելով Հայաստանի և Արցախի անվտանգությանը սպառնացող զարգացումներից:

Հաջորդ նոր երևույթը, որը նույնպես կարող է մեզ համար վտանգ ներկայացնել, դա այն է, որ Մերձավոր Արևելքը, այսպես ասած, «ընդլայնվում է» և իր մեջ կարող է ներքաշել նաև Հարավային Կովկասը և մանավանդ մեզ: Մա նույնպես լուրջ մարտահրավեր է, և այստեղ մենք նույնպես պետք է կարողանանք գտնել այն հավասարակշռությունը, ես կօգտագործեի ավելի շուտ *էկվիլիբրիում* եզրույթը, որը մեզ հնարավորություն կտա բոլոր հնարավոր միջոցներով օգնելով մեր հայրենակիցներին Մերձավոր Արևելքում, մասնավորապես Սիրիայում, միևնույն ժամանակ հեռու մնալ մերձավորարևելյան այն բարդ և վտանգավոր զարգացումներից, որ ընթանում են մեր աչքերի առջև:

Մեկ հանգամանքի վրա ևս կանգ առնեմ և դրանով ավարտեմ: Մենք ապրում ենք մի աշխարհում, որը ենթարկվում է գլոբալիզացիայի՝ համաաշխարհայնացման, որի հիմքում գտնվում է համացանցի լայն տարածումը: Իհարկե, այս երևույթը

պարունակում է իր մեջ բազմաթիվ վտանգներ՝ կապված մասնավորապես մեր ինքնության կորուստի հետ: Բայց սա նաև մի նոր հնարավորություն է մեր ժողովրդի համար: Ես նկատի ունեմ այն հանգամանքը, որ հայ ժողովուրդը համամոլորակային առումով հանդես է գալիս որպես Հայաստան-Սփյուռք ցանցային կառույց, որը գործում է աշխարհով մեկ, և համացանցի, վիրտուալ աշխարհի առաջացումը, նրա դերի մեծացումը մեզ հնարավորություն է տալիս որպես ցանցային կառույցներ ունեցող ժողովրդի՝ բարելավելու մեր դիրքը աշխարհում:

Վերջերս, ես զեկուցումով հանդես եկա արտասահմանյան մի երկրում, որտեղ առաջարկեցի հետևյալ մոտեցումը, որ Հայաստանի նման փոքր երկրները կարող են փորձել մշակել նոր աշխարհաքաղաքականություն՝ վեր կանգնելով դասական աշխարհաքաղաքականությունից, որը մեզ համար, ինչպես նշեցի, հիմնականում անբարենպաստ է: Այս առումով, վիրտուալ աշխարհը մեզ համար նոր հնարավորություններ է ստեղծում: Բերեմ միայն մեկ օրինակ. Վիքիպեդիայում հայերեն հոդվածների թվով մենք աշխարհում մոտավորապես 20-րդ տեղում ենք: Այսինքն, համեմատենք, 130-րդ տեղը դասական աշխարհաքաղաքականության տեսակետից և 20-րդ տեղը Վիքիպեդիայում, որը ժամանակակից համաաշխարհայնացնող աշխարհի կարևոր երևույթներից է:

Կարծում եմ, որ նոր համամոլորակային զարգացումները մեզ համար նոր հնարավորություններ են բացում: Եվ այս առումով, մեր 6-րդ համաժողովը իր դրական դերը կարող է ունենալ, և կդառնա ոչ միայն համաժողով, այլև խորհրդաժողով և բարենպաստ մթնոլորտ կստեղծի՝ համայն հայության հոգևոր, ինտելեկտուալ հնարավորությունները մեկտեղելու և նոր մարտահրավերներին համարժեք պատասխաններ գտնելու համար:

Ռուբեն Սաֆրաստյան

ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի տնօրեն, ակադեմիկոս